

ชื่อเรื่อง การศึกษากระบวนการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5

ผู้รายงาน นางสาวอรพรรณ วรรณขุณฑ

วิทยฐานะ ศึกษานิเทศก์ชำนาญการ

หน่วยงาน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5

ปีการศึกษา 2564

บทคัดย่อ

รายงานผลการวิจัยเรื่อง การศึกษากระบวนการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Methodology) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษากระบวนการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. และ 2) ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อน โรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คัดเลือกจากโรงเรียนในสังกัดที่มีผลงานที่โดดเด่น ผู้บริหารอนุญาตให้ผู้วิจัยเข้าทำการศึกษาและอยู่ในวิสัยที่ผู้วิจัยจะเข้าศึกษาได้ และเป็นโรงเรียนที่มีปรากฏการณ์ของความสำเร็จของการขับเคลื่อนโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ระดับ 2 ดาว ที่เกิดขึ้นจริงและเป็นที่ยอมรับ จำนวน 6 แห่ง ผู้ให้ข้อมูลมีหน้าที่โดยตรงต่อกระบวนการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ครูผู้สอนหรือสังกัดกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และผู้แทนชุมชน องค์กรของรัฐ/เอกชน ผู้ปกครองนักเรียน โดยเก็บข้อมูลด้วยวิธีการ ดังนี้ 1) การสังเกตและจดบันทึก (Observation and Field Note) แบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม 2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In Depth Interview) รายบุคคลแบบไม่เป็นทางการ และ 3) แบบบันทึกข้อค้นพบและแบบวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษากระบวนการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 พบว่า

1. กระบวนการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5

1.1 การสร้างการรับรู้ และการยอมรับ จัดให้มีการการประชุมร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู คณะกรรมการนักเรียน และผู้เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างความตระหนัก และความเข้าใจเรื่องโรงเรียนคุณธรรม ให้ทุกคนรับทราบนโยบาย เป้าหมายที่โรงเรียนจะดำเนินการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมจัดทำแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน ให้ทุกฝ่ายงานจัดทำโครงการบูรณาการกิจกรรมด้านคุณธรรมเข้าสู่โครงการต่าง ๆ ในแผนปฏิบัติการของโรงเรียนและการทำงานปกติของโรงเรียน มีการมอบหมายผู้รับผิดชอบชัดเจน ภายใต้อำนาจความเข้าใจในภารกิจที่ชัดเจนของฝ่ายปฏิบัติ และผู้เกี่ยวข้องในการจัดกิจกรรม/โครงการ

1.2 การสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ โรงเรียนคัดเลือกครูแกนนำเข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. แล้วนำมาถ่ายทอดให้กับเพื่อนครู และทำหน้าที่อบรมเพื่อนครูในโรงเรียน และคัดเลือกนักเรียนแกนนำ เข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการการทำโครงการคุณธรรม เพื่อนำมาขยายผลให้กับเพื่อน โดยมีครูแกนนำเป็นทีมงานของโรงเรียนที่ช่วยให้การดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้ดำเนินการเป็นไปตามเป้าประสงค์ของโรงเรียน

1.3 การกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน โดยโรงเรียนให้ทุกคนที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก เพื่อให้แต่ละกลุ่มเกิดการรับรู้ในการนำสู่การปฏิบัติในแต่ละด้าน มุ่งแก้ไขประเด็นปัญหาที่กลุ่มได้ค้นพบ โดยดำเนินการตามลำดับ ดังนี้ 1) สำรวจและระดมความคิดของกลุ่มบุคคลแต่ละกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร กลุ่มครู และกลุ่มนักเรียน 2) รวบรวมปัญหาที่ต้องการแก้ไขและสาเหตุจากข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ 3) จัดลำดับความสำคัญของปัญหาที่ต้องการแก้ไขอย่างเร่งด่วน 4) เลือกปัญหาที่ต้องการแก้ไขอย่างเร่งด่วน 3 ปัญหา 5) ร่วมกันกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่ต้องการให้เกิดขึ้นและมีความสอดคล้องกับปัญหา และสาเหตุที่ค้นพบ และ 6) นำไปสู่การกำหนดคุณธรรมเป้าหมายและการจัดทำตารางคุณธรรมอัตลักษณ์

1.4 การกำหนดวิธีบรรลुकุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน โรงเรียนมีการดำเนินการวางแผน / การจัดทำโครงการคุณธรรม มีการจัดทำแผนพัฒนาคุณธรรมโรงเรียน หรือแผนปฏิบัติการประจำปี จากการวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นในโรงเรียน หรือพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ รวบรวมปัญหาและจัดกลุ่มพฤติกรรมที่เป็นปัญหา แล้วหาข้อสรุปถึงปัญหาที่ต้องการแก้ไข โดยระบุปัญหาที่ต้องการจะแก้ไขเร่งด่วน โดยเลือกเพียง 1 ปัญหาตามความคิดเห็นของที่ประชุมนำมาจัดทำโครงการคุณธรรม แล้วลงมือปฏิบัติตามวิธีการที่กำหนด โดยมอบหมายงานผู้รับผิดชอบแต่ละโครงการคุณธรรม ดำเนินการกำหนดปฏิทินการปฏิบัติงานจนสิ้นปีการศึกษา เมื่อทำงานเสร็จแต่ละส่วนแล้ว ร่วมกันประเมินผลสรุปผล จัดทำรายงานจนเสร็จสิ้นโครงการ รายงานผลการจัดทำโครงการต่อผู้บริหารโรงเรียน แต่งตั้งคณะกรรมการนิเทศติดตามและประเมินผล แบบกัลยาณมิตร และรายงานผลการจัดกิจกรรม

1.5 การลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง (ตามคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน) การเป็นแบบอย่างที่ดี ผู้บริหาร คณะครูบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียน มีความเชื่อว่า “แบบอย่างที่ดี มีค่ากว่าคำสอน” การพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม ปรับปรุงภูมิทัศน์ของโรงเรียนให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม มีการจัดมีการจัดสถานที่ให้ความรู้ในด้านพุทธศาสนา การบูรณาการคุณธรรมในการเรียนการสอน / ในชั้นเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดแทรกคุณธรรม ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ มีแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ในชั้นเรียนมีการจัดทำโครงการคุณธรรม โดยมีครูประจำชั้นเป็นที่ปรึกษา ส่งเสริมและอำนวยความสะดวกให้กับนักเรียน มีการบูรณาการคุณธรรมในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ได้สอดแทรกคุณธรรมต่าง ๆ ลงในกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมลดเวลาเรียน เพิ่มเวลารู้ กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี

1.6 การสร้างกลไกการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม โรงเรียนมีการดำเนินการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ที่ช่วยให้ประสบความสำเร็จ โดยมีขั้นตอน ดังนี้ 1) การวางแผนการขับเคลื่อนโดยกำหนดเป็นนโยบายของโรงเรียน จัดทำเป็นแผนปฏิบัติการประจำปี จัดตั้งทีมงานพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

และสนับสนุนให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม พร้อมทั้งประเมินผล ติดตาม การดำเนินงานร่วมกัน 2) สร้างการมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ทุกคนในโรงเรียน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา และร่วมชื่นชมความสำเร็จ 3) ส่งเสริมสนับสนุน เสริมแรงคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน เกี่ยวข้องกับกลุ่มบุคคลทั้งในโรงเรียน ครอบครัว และชุมชนต้องเป็นแบบอย่างที่ดีให้นักเรียนเห็น เชิงประจักษ์ด้วยการคัดสรรเลือกนักเรียนที่มีคุณธรรม จริยธรรมเป็นแบบอย่างที่ดีมีการประกาศยกย่อง ชื่นชม มอบเกียรติบัตรและกระตุ้นให้เกิดการเป็นแบบอย่างที่ดี 4) การนิเทศภายใน เป็นการร่วมกัน สะท้อนผลการปฏิบัติงานร่วมกันแก้ปัญหา ทำให้ได้องค์ความรู้มาใช้ในการพัฒนางาน 5) แลกเปลี่ยน เรียนรู้ จัดทำแนวปฏิบัติที่ดี เช่น นวัตกรรมสร้างสรรค์คนดี นำเสนอแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในวงวิชาการ 6) การประเมินผลเมื่อสิ้นสุดโครงการตามตัวชี้วัด โดยใช้การสังเกตการสอบถาม การทำ AAR ประเมิน เชิงประจักษ์ และตรวจสอบการดำเนินงานโครงการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม 7) ถอดบทเรียน ทบทวน วิเคราะห์หลังการปฏิบัติงาน (After Action Review) ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม สรุปผลเป็นองค์ความรู้ แนวปฏิบัติที่ดี บทเรียนที่ใช้ในการพัฒนาคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน และ 8) ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ผลงานมีประโยชน์ต่อเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อให้เกิด ความร่วมมือในส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาคุณธรรมกับนักเรียน

2. ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จในการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 จากการศึกษา พบว่า ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ ในกระบวนการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. มี 4 ประการ คือ

2.1 การร่วมแบ่งปัน (Share) ประกอบด้วย 1) ร่วมกันวางแผนดำเนินงาน (Planning) ของทุกระดับ 2) การร่วมสร้างความตระหนัก (Awareness) ตั้งแต่ระดับผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนแวดล้อม ให้เห็นความสำคัญของการดำเนินการขับเคลื่อน 3) การเสริมพลังอำนาจ (Empowerment) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ได้ให้ผู้บริหารนำเสนอ ผลงาน/รางวัล ด้านคุณธรรมที่เด่นชัดในการประชุมต่างๆ และ 4) การออกแบบกิจกรรม (Design) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ได้สนับสนุนส่งเสริมการจัดกิจกรรมการ ดำเนินการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ของโรงเรียนในสังกัด โดยมีกิจกรรมที่ผู้ปกครอง ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ เช่น กิจกรรมครอบครัวคุณธรรม

2.2 การร่วมทำ (Doing) ประกอบด้วย 1) การสนับสนุน 2) การร่วมกันให้ความรู้ 3) การประสานงาน และ 4) การให้ความช่วยเหลือจากทุกระดับ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ได้ประสานความร่วมมือจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชา สังคม เพื่อสนับสนุนแหล่งเรียนรู้ งบประมาณ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ให้กับสถานศึกษา และ มีการประชาสัมพันธ์นโยบายให้กับหน่วยงานภายนอกและภายในสังกัดเพื่อสนับสนุน และร่วมมือกับ สถานศึกษาในการจัดกิจกรรม ผู้ปกครองและชุมชนร่วมมือกันจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมจนกิจกรรม ประสบความสำเร็จ

2.3 การร่วมสะท้อนผล (Reflect) ประกอบด้วย การติดตาม (Monitoring) สำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครราชสีมา เขต 5 ได้ดำเนินการนิเทศ ติดตามการดำเนินกิจกรรมขับเคลื่อน

โรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เยี่ยมชมการทำกิจกรรมของสถานศึกษา นอกจากนี้ครู และนักเรียนมีการดำเนินโครงการคุณธรรมในชั้นเรียนและรายงานเขตพื้นที่การศึกษาอย่างต่อเนื่อง 2) การสะท้อนผลกลับ (Feedback) มีการรายงานผลการประเมินคุณลักษณะคุณธรรม 5 ประการของโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ของนักเรียนทุกคน ทุก ๆ 10 สัปดาห์ มายังเขตพื้นที่การศึกษา และทบทวนหลังการปฏิบัติงาน (AAR) 3) การพัฒนา (Improving) โดยผู้บริหารและครูมีการประชุมทบทวนการดำเนินงานกิจกรรมเพื่อปรับเปลี่ยนกิจกรรมให้มีความเหมาะสมกับนักเรียน โดยศึกษานิเทศก์คอยให้คำแนะนำ

2.4 การมีส่วนร่วม (Collaborate) ประกอบด้วย 1) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาได้จัดกิจกรรมให้ผู้บริหาร และครูได้นำเสนอผลงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรมอย่างหลากหลายกิจกรรม และช่องทาง 2) การประชาสัมพันธ์/เผยแพร่ผลงานที่หลากหลายวิธีการ / ช่องทาง ตามสถานการณ์ และเข้าร่วมกิจกรรมแสดงผลงานกับหน่วยงานอื่นๆ 3) การให้ขวัญกำลังใจ มีการสนับสนุนด้านงบประมาณในการจัดกิจกรรมจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งจากชุมชน ผู้ปกครองนักเรียน ในการพัฒนานักเรียน กิจกรรมค่ายพัฒนาจริยคุณ รวมถึงมอบวุฒิบัตรให้นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรม

คำสำคัญ : กระบวนการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม สพฐ., ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จ, ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ, AAR